

of meer in den zin, alsof de wedergeboorte tot stand kwam door den Bijbel, d. i. dan door den inhoud van de Heilige Schrift die door hen zelf gelezen of door anderen hun gepredikt werd. Klaar en helder was hun dit zelf natuurlijk niet. Ook konden ze het nooit duidelijk maken wat het Woord (d. i. dan de Heilige Schrift) aan de wedergeboorte toebrengt. Maar zoo iets bleven ze dan toch aannemen. En op die wijs kreeg het dan al den schijn, alsof er dan toch zekere voorbereidende genade óók voor de wedergeboorte bestond. Des neen!

Roof door de filosofie.

Ziet toe, dat niemand u als eenen roef vervoere door de filosofie en de ijdele verbeelding, naar de overlevering der menschen, naar de eerste beginselen der wereld, en niet naar Christus. Col. 2: 8.

»Ziet toe, aldus schrijft Paulus uit den kerk aan de kerk van Colosse, ziet toe, dat niemand u als een roef vervoere door de filosofie.»

Dit toont dat reeds toentertijd een schadelijke, een verderfelijke filosofie omme en bij Christus' kerk het hoofd ophaak, en dat meer dan één lid der kerk gevaar liep, door die valsche filosofie van de waarheid afgeleid en uit de schaapskooi van Christus weggeroofd te worden.

Dat toch is de tegenstelling: Hier Christus als de Opperte Herder uwer zielen, en daar de dwalende wijzen der wereld die zich als herders der menschen opwerpen.

Nu brengt Christus u als de wijsheid Gods in zijn schaapskooi, en die roofherders pogen u door hun filosofie uit den schaapskooi weg te halen, en u alzoo te rooven; en het is daartegen dat de apostel van Christus u waarschuwt.

Door die apostolische waarschuwing is wel ook de goede »filosofie« te zeer in kwaaden reuk gekomen, maar is anderszins dan toch dit onmetelijke resultaat teweeggebracht, dat twee regels van Paulus nu reeds achttien eeuwen lang onder miljoenen en miljoenen Christenen allerlei »roof uit Jezus' schaapskooi door de filosofie« voorkomen hebben.

Ze hebben niet alleen roef belet, want velen hebben zich toch laten vervoeren; maar duizenden en tienduizenden die anders zouden zijn meegeslept, zijn dan toch door deze eene waarschuwing behouden geworden.

Op gifschijven teekent men ter waarschuwing in Duitse apotheken een swaart doodskop; en zulk een swaart doodskop heeft Paulus met dat eene woord op de valsche filosofie gezet.

Niet natuurlijk om het wettig gebruik van goede filosofie af te keuren! Hoe zou hij dit gedaan hebben, hij, de man, die met Johannes, zijn medespeler, gedurig het wijsgeerig stramen door zijn heilig borduurzel laat heerscheren!

Zal ook de arts, omdat er de doodskop op staat, het gebruik van arropine, van rattenkruut, en zooveel meer buiten zijn medicatiën sluiten?

Maar ook zoo doet de doodskop dan toch uitnemend dienste. Hij waarschuwt u, evenals hij gift, om altoos, om van meet af voorzicht-ig te zijn. Hij roept u toe, zoo dikwijls er zich filosofie aanmeldt, scherp uit uw oogen te kijken, of ook »de verkeerde« achter uw deur staat. Zelfs zij die geroepen zijn, om op het gebied der filosofie aren te lezen, worden er door gewaarschuwd, om niet gedachteloos te werk te gaan, maar steeds bedacht te zijn op gevaar.

Wat verstonde men in des apostels dagen onder deze schadelijke filosofie?

Zie, onder de Joden zowel als onder de Heidenen liet in Jezus' dagen de overgeleverde aldaar onbevredigd. Gemoeidelijke, min nasdenkende lieden mochten nog in de oude sleur loopen, de meer ontwikkelde personen vonden er niet meer in wat ze zochten. De broodkruimels staken hen.

En toen was bij deze soort Joden, zowel als bij die soort Heidenen de uitkomst geweest, dat ze eigenlijk van wat hun vaderen voor waar en heilig hielden, niets meer geloofden, en nu een soort »niet geloof« schieden in allerlei filosofie.

In die filosofie maakten ze zich dan allerlei voorstellingen over het ontstaan der wereld, over de ziel, over de wereldorde, en over de toekomstige dingen, en voor dit nieuwe, dit moderne geloof ijverden, poogden ze dan telkens meerderen van het oude geloof der vaderen af te trekken en voor die »filosofie« te winnen.

Paulus omschrijft daarom die »filosofie« nader als een hol, verleidend stelsel, naar de overleveringen der menschen, naar de eerste beginselen der wereld.

Zeker, de oude aldaar kon zoomin te Rome, als te Jeruzalem meer bevredigen. Het oude was afgestorven. Alles riep om het nieuwe, maar dat nieuwe was dan ook in Christus verschenen.

En nu bestond het vreeslijk gevaar hierin, dat meerdere ernstige Christenen het oog voor den rijkdom Gods in Christus sloten, en toch weer met die hulle, wereldsche filosofie met afgolden.

En deswege zet Paulus het zoo scherp tegenover elkander: In Christus de volheid Gods lichamelijk, — en die filosofie hol, leeg, zonder wezenlijkheid.

En die apostolische waarschuwing moet ook onze eeuw nog met volken klank in de ooren klinken, want ook nu werd de toestand weer juist als in Paulus' dagen.

Er kwam weer zulk een boze filosofie tot macht. Weer kunt zij ze bij duizenden tellen, die nog wel gedoopt zijn, en in naam tot een kerk behooren, maar die zooged als ganschelijk met het geloof hunner vaderen gebroken hebben, en half landloochen, half medelijdend neersien op al wie bij de belijdenis der vaderen nog leeft.

Zij zijn daarboven verheven.

Zij klommen tot hoogere waarheid op. En die dungenaande hoogere waarheid, die men nu eens Evolutie, en dan eens Darwinisme, en dan weer Pantheïsme noemt, is niets dan een »filosofie«, die als veel geleerder, en veel meer den zondigen mensch toeprekend, tegen de belijdenis van Christus' kerk wordt overgesteld.

De belijdenis van het Evangelie gaat dan weg, en deze innerlijk ledige, koude filosofie bukt er voor in plaats.

Christus, in wien de volheid Gods lichamelijk woont, wordt verworpen, en met zulk een »filosofie« dweept men.

En ook nu is het weer of een Heidenische filosofie, d. w. z. een filosofie die brutaalweg het scheepel in ste van den Schep- per verheerlijkt. Of wel het is een filosofie, die in de belijdenis der Christenen, gelijk toen in die der Joden, indringt, en door allerlei »be-middeling« de openbaring met de wereldwijsheid wil verzoenen.

En die »filosofie« zet haar boezen roef ook nu nog stelselmatig door. Ze loert op de schaapskooi van Christus, en vooral de pas uitlopende jonge schapen roeft ze als het vaderloos niet waakt, en de kerk haar wacht- slapers laat, van Jezus weg.

Niet de gansen jongen, want die lammer- kens worden nog op de armen gedragen. En ook niet de volwassenen, want die zijn mans ge- noeg om zich te verweren. Maar wel de jonge mannen en de jongedochters tegen het nade- ren van de jaren hunner mondigheid.

Die zijn weetgierig. Ze zijn nog veelzins over- moedig. Ze kennen het gevaar niet. En zoo is het slag op slag geschied, dat zulke jongeren van jaren, verlokt door al zulke schoone rede- neering, eer ze het zelf voelden, hun oud ge- loof kwijt waren, en met gingen jiveren voor deze nieuwwetische filosofie.

Het Evangelie was zoo heel eenvoudig en goed voor een Zondagschool. Maar zij moesten iets meer, iets hoogers hebben, en daarom wierpen ze het Evangelie weg, en grepen naar deze filosofie.

Daar lag natuurlijk schuld van de ouders in, want ze hebben op hun kinderen niet genoeg gelet, hen niet duchtig genoeg gewapend, hun den liefdegloed van het Evangelie niet genoeg doen voelen; hen met verleiders laten omgaan, hen op bedenklijke scholen geplaatst, en zoo- veel meer.

De ouders hebben zelfs niet genoeg gebedd voor den doodskop op de flesch, en daardoor hun kinderen niet genoeg wakker geschud.

Maar de uitkomst blijft één. Hun kind heeft onvoorzichtiglijk uit de flesch met den doodskop gedronken, en de ziel van hun kind is nu vergiftigd.

Wie de echte, de Goddelijke, die in Christus' naam gedoopte filosofie mist, grijpt zoo bijna vanzelf naar de valsche.

Dit geldt niet van een ieder.

Er zijn eenvoudige zielen, die nooit aan dieper doordenken toekomen. Ze rusten zonder verder nadenken in hun kinderlijk en onontwikkeld ge- loof.

Maar deze zeer eenvoudige zielen slinken steeds meer in aantal. Het denken neemt hand over hand toe. Het vragen, het weten willen, het na- denken, en doordenken breidt zich steeds in breeder kring uit.

En zoooda dat nadenken, en dat doordenken toet op den boden der dingen, machtig wordt, roert er zich vanzelf filosofie in. Wie na en door- denkt is vanzelf aan het filosofieeren. En als ge dan er niet aan gewend zijt, om het goed te doen; als ge verzuimt u in gezonden zin philo- sophisch te ontwikkelen; zijt ge, o, een zoo ge- makkelijk prooi voor de ijdele, valsche philo- sophie, naar de overlevering der menschen, en naar de eerste beginselen deser wereld.

Het is dan ook niet te zeggen, wat kwaad men onder Christenen gebrouwen heeft, doordien men zelf de goede filosofie heeft verwaarloosd, en alzoo het jonge volk gansch ongewapend den strijd des levens heeft ingezonden.

Het was als het uitenden van mannen met niets dan hooivorken gewapend tegen een vijand met maxim-kanon en repetiergeveer.

Gelijk ge bedorven licht uit uw woonver- trek alleen door het binnenlaten van frische zuivere lucht uit kunt drijven, zoo ook bant ge de ijdele, de valsche, de rieldoodende philo- sophie niet, dan door zelf anders, en beter, maar minstens even diep door te denken, en dit zoo stelselmatig en samenhangend te doen, dat ge zelf gewapend zijt met wat reeds Calvin noemde een Christelijke filosofie; of wilt ge met een wijdsgeerte, die alles daaruit haalt en daaruit verklaart, dat in Christus de volheid Gods woont lichamelijk.

De apostel spreekt van roef door die valsche filosofie, en dit kraas woord roef zult ge in niets verzwakken.

Wie roeft ontsteelt wat eens anderen is, en ontsteelt het rauwelings, brutaalweg.

En dat is het wat ook onder ons geschiedt. Verre weg de meesten, die deze hulle philo- sophie naloopen, zijn gedoopt, en dragen in dat doopsel nog het teken op hun voorhoofd, dat ze van Christus zijn, en dat ze aan Christus' kerk zijn ontstolen.

En ook men heeft ze den Christus ontstolen, niet in den zachten weg, door simheden, maar zoo ruw mogelijk, door op het Evangelie te smalen, door het Kruis te hoonen, door het bloed der verzoening te verteren.

En nu ziet men ze achter die ijdele philo- sophie, als verlaanden in hun geest aanloopen, kinderen van Christenouders, geboren in het Verbond, met een doopsel dat hun nog op het voorhoofd brandt, en er zijn vaderen en moeders, die er schuld aan hebben, die den roef hebben toegelaten, die den roef gemakke- lijk hebben gemaakt, en die er toch niet over weenen in de ziel, dat hun kind als buit is weggehaald.

Dat komt omdat het kind dan zegt: »Vader, daar heeft u geen verstand van. Moeder, ik heb u zoo lief, maar die hoop dingen gaan uw begrip te boven!« En omdat vader en moeder dan, meer in hun wijs kind dan aan de wijsheid die in Christus is geloovende, in plaats van er tegen in te worstelen, door die inbeel- ding van hun kind zijn misleid.

Nota Bene.

Het Register op E Foto is deser dagen afgezonderd, of wordt afgezonderd aan alle intekenaren die den bepaalden prijs van 10,75 per exemplaar ten volle aan het Bureau van de Herant voldaan hebben.

Zij, die of nog niet betaalden, of niet den vollen prijs, worden hiernede aangemaand, ten spoedigste te betalen of bij te betalen, opdat ook aan hen de bestelde exemplaren franco kunnen toegezonden worden.

De belijdenis van het Evangelie gaat dan weg, en deze innerlijk ledige, koude filosofie bukt er voor in plaats.

Amsterdam, 3 Dec. 1897.

Zielkunde.

De hoogleeraar Bavinck heeft, wat we zeer op prijs stellen, tijd kunnen vinden, om nu reeds een eerste proeve in het licht te zenden van wat hij voortgezette studie zal kunnen leiden tot een Gereformeerde Psychologie.

De titel van dit in klein octavo-formaat verschenen boekje is: *Beginnelen der Psychologie*. Het zag het licht bij J. H. Bos te Kampen. De lage prijs brengt het onder ieders bereik, en van harte hopen we dan ook, dat het algemeen en door de Dienaren des Woords en door de Onderwijzers aan de scholen met den Bijbel als vaste legger zal gekocht worden.

Er begon toch gaandeweg op het gebied der zielkunde onder ons een Babylonische spraakverwarring te heerschen, waarvoor ook de Herant herhaaldelijk klachten uitte, en die van veel bedenkelijker natuur was, dan de meesten inzagen of toegaven.

Met name onze Onderwijzers liepen gevaar op dat terrein te struikelen. Zij kwamen door hun examenstudie vanzelf met de Psychologie in aanraking. Paedagogiek is zonder zielkundigen grondslag ondenkbaar. Ook later bij het onderwijs, en bij het opstellen van literatuur voor het onderwijs, zag men zich gedurig gedrongen, om in allerlei ziel- kundige kwestien voor zichzelf een keuze te doen. En dit nu had ten gevolge, dat ze bij ontentenis van een degelijk werk over deze stoffe onzerzijds, zich of met werken uit vroeger eeuw behielden, en daar- door de aansluiting aan het bewustzijn van onze eeuw misten, of wel, meer dan onba- rbaar was, ingang bij hun onderwijs en bij hun studien schonken aan zielkundige beschou- wingen, die buiten den Gereformeerden kring, hetzij op wijsgeerig terrein, hetzij in de school der Vermittelingstheologie gangbaar waren.

Geloofsinstinct heeft de besten hunner daarbij meest in het goede spoor gehouden, maar toch de kenner zag het gevaar; en vandaar dat er reeds zoo herhaaldelijk van allerlei zijden op een psychologische studie van onzen kant is aangedrongen.

In plaats van zijn Dogmatiek, waar ze aan den mensch was toegekomen, met een eenigszins uitgewerkte psychologie te be- lasten, heeft Prof. Bavinck nu den gelukkigen inval gehad, zijn desbetreffende beschou- wingen afzonderlijk uit te geven, en te hullen in een vorm, die zijn studie onder het bereik van velen bracht. En al gaf hij nu nog slechts *beginnelen*, en al trok hij meer lijnen, dan dat hij elk punt uitwerkte, en er het bewijs voor leverde, toch zal ons Gereformeerde publiek hem ook voor deze voorloopige uitgave reeds hartelijk dankbaar zijn.

Kort en bondig zijn de voornaamste pro- blemen, die hier in aanmerking komen, in dit boekje op heldere wijze uiteengezet, en al zijn er hier en daar stippels gezet, over wier nadere richting allicht nader be- leid niet overtollig zou wezen, in hoofdzaak mag toch gezegd, dat deze gids ons veilig leidt, en bijna op alle hoofdpunten het juiste spoor heeft.

En dit laatste is hoofdzakelijk.

Of, om een enkel voorbeeld te noemen, het psychische leven naar de zijde van het dierlijk leven scherp genoeg begrensd, en of het houdbaar is, de plasticiteit derj- of vormkracht van de graankorrel onder het zieleleven op te nemen, is een vraag waar- achter we een vraagteekens plaatsen. Maar hoe goed het ook kan zijn, dit nader en dieper in te denken, het is van geen in- vloed op de voorstelling die Prof. Bavinck van de menselijke ziel geeft, en het is toch die menselijke ziel, die hij bij zijn uiteenzetting op het oog heeft; en te haren opzichte zijn zijn conclusien in overeenstem- ming met de beginselen onzer belijdenis, scherp gehandhaafd tegenover de dolingen onder eeuw, en bijna op elk punt met ons meer ontwikkeld bewustzijn in zulk een rap- port gebracht, dat ongedwongen, principiële eenstemmigheid over deze problemen geconstateerd mag worden.

Dit mag met name ook gezegd van het *geweten*, want wel heeft het een oogenblik den schijn, alsof het geweten toch weer het zedelijk sensorium zou worden, maar voor zoover dit het geval is, ligt het verschil alleen in het engere of bredere begrip, dat het woord *geweten* kan uitdrukken; en ten slotte komt toch ook Prof. Bavinck tot de con- clusie, dat de daad, de *actus conscientiae*, pas uitkomt bij breuke in het zedelijk zelf- bewustzijn, d. i. bij *zonde*.

De uitdrukking »zedelijk leven«, die nog hier en daar voorkomt, beduidt blijkbaar naar de bedoeling van den schrijver, dat ons menselijk zieleleven, onder meer, óók reageert onder de tegenstelling van goed en kwaad, en om dit te kunnen doen, daarvoor ethische gevoeligheid moet hebben. En zoo opgevat is deze stelling alleszins onbetwist- baar.

Zoo nu komt er meer in dit boekje voor, dat allicht nog eenige wijziging in vorm van uitdrukking of in toegewogen pro- portie zal kunnen ondergaan. Doch juist dit hangt samen met het karakter van dit geschrift. Het geeft de grondlijnen, en nog niet de uitwerking. *Beginnelen*, nog niet de toelichtende uiteenzetting.

En daarom is het ons oorzaak van innigen dank, dat ook op dit gebied, zoo vol voer- angels en klemmen, de hoogleeraar Bavinck tot een voorstelling en tot conclusien geko- men is, die ons zoo alleszins toespreken, en tot eenparige ontwikkeling in de toekomst leiden kunnen.

Prof. Bavinck sluit door dit geschrift de heerschappij van allerlei valsche begrippen en voorstellingen, die onder ons aan het binnendringen waren. Hij sluit met deze studie weer aan de studie onzer vaderen. En hij trekt tevens de lijnen der studie door tot in ons modern bewustzijn.

Voor al het stuk van de leer der ver- mogens is dit goud waard. Hij handhaaft niet alleen die *vermogens*, maar ook haar *huishouding*, en daargelaten nu of het geraden is, den naam *willvermogen* met dien van *begeertermogen* te verwisselen, ligt in deze beslissing de vastheid zijner psychologie.

In Amerika.

Prof. Dr. Benjamin B. Warfield, die ook hier te lande zoo gunstig bekende kampioen voor het Calvinisme in Amerika, hoogleeraar te Princeton in New Jersey, zond een her- druk in het licht van vroegere studien, die hij thans saam uitgaaf, de eerste als *Over- zigt van den strijd tuschen Augustinus en Pelagius*, en de tweede als *De ontwikke- ling van de leer der zaligheid van vroeg ster- vende kinderen*.

Reeds op zich zelf is het verblijdend te achten, dat soortgelijke onderwerpen ook in Amerika nog de aandacht mogen trek- ken, en dat gevierde hoogleeraar er hun krachten aan wijden. Maar het genot er van wordt nog verhoogd, waar zulke studien u worden voorgelegd in zoo bondigen, en toch zoo streng wetenschappelijke vorm, als het privilege van dezen schrijver schijnt te zijn.

Of de tweede studie niet iets verder gaat, dan de Heilige Schrift ons recht geeft te gaan, laten we voorsichthands onbesoedeld. Over het lot van kinderkens die buiten het Genadeverbond sterven, meldt de Heilige Schrift ons niets, en slechts zooveel moet toegegeven, dat de Heilige Schrift zich niet verzet tegen de voorstelling, dat de genade Gods vrijmachtig is, om ten eeuwigen leven te redden, zonder dat eenig instrument van 's menschen zijde tusschen beide treedt.

Doch dit punt nu daargelaten, is schoon zijn smijnde uiteenzetting, hoe alleen de Gereformeerde Belijdenis, tegelijk vierderlei waarheid kan omhellen: 1°. dat alle mensch in zonde ontvangen en geboren is; 2°. dat niemand zalig wordt buiten Christus; 3°. dat de zaliging van de zonde door Christus niet altoos aan uitwendige genademiddelen hangt; en 4°. dat dieneengevolge aan de zaligheid van wie in vroege jeugd wegsterft, mag worden geloofd.

Aan de zaligheid der kinderkens kan niet gelooven, wie of de tusschenkomst van den Doop noodzakelijk acht (Roomschen en Lu- therschen), noch ook wie de zaligheid geheel of ten deele uit den vrijen wil afleidt (Pela- gianen, Arminianen, Wesleyanen), tenzij dan door te spreken van de *innocentia infantum*, d. i. door de wezenlijke erfchuld en erfzonde alleen bij hen aan te nemen, die, zelf vol- wassen zijnde, ze tot de hunne maken.

We danken Prof. Warfield zeer voor deze bijdrage, en als teeken van Calvinistisch leven in Amerika's kerken en universiteiten verheugt ze ons.

Kerkelijk debat.

Ook de toestand der Indische kerk kwam in debat bij *Eeredienst*.

De heer Donner liet er zich in dezer voege over uit:

Mijnheer de Voorzitter! Ik meende bij deze afdeeling ditmaal het woord niet te voeren, na het glasheldere en overtuigende pleidooi, dat door den geachten afgevaardigde uit Slidrecht gehouden is, Dinsdag en Donderdag jl., voor de godsdienstvrijheid der Protestanten in Indië.

Met hetgeen door den geachten afgevaardig- de zoo welsprekend in die redevoeringen gezegd is, stem ik geheel in.

Maar de laatste woorden van den Minister, Donderdag in antwoord op de repliek van den heer Kuypen, hebben mij uitgelokt en tegelijk aangemoedigd om bij deze afdeeling toch een enkel woord te spreken over de kerkelijke aan- gelegenheden in Indië, meer bepaaldelijk over de noodzakelijkheid van godsdienstvrijheid voor alle Protestanten in Indië.

Het antwoord van den Minister was zoodanig als wij, geloof ik, van de Regeeringstafel nooit te voren uit den mond van een Minister van Kolonien gehoord hebben.

Immers de Minister verklaarde: »omtrent de art. 122 en 123 van het Regeeringsreglement kan ik mededeelen dat de zaken die urgent zijn, dadelijk zullen worden overwogen, terwijl de minder urgente zaken eveneens te geleger tijd zullen worden nagegaan.»

Die mededeeling, ik zou haar eene toezegging willen noemen, die toezegging des Ministers, dat de urgente zaken in betrekking tot de art. 122 en 123 dadelijk zullen worden overwogen, verheugt mij en velen; wij zijn er den Minister recht dankbaar voor.

Ik reken tot de allerurgentste zaken van de art. 122 en 123 in de allereerste plaats de vrij- heid van godsdienst voor alle Protestanten in Indië, dat aan alle Protestanten in Indië, zonder onderscheid, het recht wordt toegekend, om, of als Gereformeerde of als Lutherse of als Doopsgezinde gemeente bij de Regeering bekend te zijn en als zoodanig rechtspersoonlijkheid hebben, en niet als eene vereeniging, maar als kerk of kerkgenootschap.

Ik verwacht evenwel, dat bij de overweging van deze zoo urgente zaak bezwaren zullen op- rijzen en bij de Regeering hier en bij de Re- geering in Indië. Men zal zeggen: wanneer wij overgaan om aan alle Protestanten godsdienst- vrijheid te verzekeren, staat men zich als kerkgenootschap kan constitueren, dan komen wij niet alleen in strijd met art. 122 van het Regeeringsreglement, maar ook met het Konink- lijk besluit van 11 December 1835 (*Staatsblad* no. 88.).

Men zal zeggen: wanneer wij die godsdienst- vrijheid geven, dan zal daardoor het bestaan van de Indische Protestantische kerk bedreigd worden. Men zal verder gaan en zeggen: in welke moeilijkheden wordt dan niet de Regeer- ing gewikkeld, wanneer in Indië meerdere Pro- testantische gemeenten van verschillende gein- dheid ontstaan. Hoedanig zal dan de verhouding zijn van die geindheden tot de Regeering en wederkerig van de Regeering tot die gein- dheden. Hoe zal de Regeering daarmede in correspondentie treden, en wat men verder daar- tegen kan kunnen inbrengen.

Het komt mij echter voor dat de wijziging of de opheffing van art. 122 in geen geval de tegenwoordige Indische Protestantische kerk in

gevaar zou brengen wat betreft haar bestaan of hetgeen zij den Staat geniet. Immers die Protestantische kerk als zoodanig behoeft niet te vreesen, want naar mijn oordeel is, in het be- lang van de godsdienstvrijheid van alle Protes- tantische geindheden in Indië, de wijziging of de opheffing van art. 122 niet noodzakelijk.

Wel zou ik het wenschelijk achten, en ik heb die wenschelijkheid aan deze plaats meermalen uitgesproken, maar ik acht het alleen wensche- lijk voor die kerk zelf, evenals voor de Regeer- ing, — dat dit artikel, dat toch niet uitvoer- baar is, worde gewijzigd of opgeheven.

Maar over die wenschelijkheid spreek ik thans niet. Ik spreek alleen over art. 122 in betrek- king tot de godsdienstvrijheid voor alle Protes- tanten, en ter wille hiervan is het niet nood- zakelijk dat art. 122 gewijzigd of opgeheven wordt.

Ik zeide zooveel, dat er ter wille van de godsdienstvrijheid voor alle Protestanten in Indië geen noodzaak bestaat om art. 122 te wijzigen of op te heffen, en wel, omdat, gelijk de geschie- denis van dit artikel ons leert — en zeer dui- delijk — dat het niet in den weg staat aan het constitueren en bestaan van andere kerken of kerkgenootschappen behalve het Indisch Protes- tantisch kerkgenootschap.

Ik neem de vrijheid om hier in herinnering te brengen wat door mij ten bewijze hiervoor in de vergadering van 29 November 1888 gezegd is; ik zeide toen: »Op de vraag van den heer Mackay, in de zitting van 8 Augustus 1854, of in Indië alle mogelijke kerkgenootschappen zou- den erkend worden — bijv., wanneer zich daar eene Lutherse kerk vestigde, die van de Pro- testantische Evangelische kerk geen deel wilde uitmaken of eene Hervormde geindte — ant- woordde de Minister Pahud: »Daaromtrek kan, dunkt mij, geen twijfel bestaan; dit volgt uit de bepaling in dit Vilde hoofdstuk opgenomen. Andere gemeenten en dus ook die, welke door den geachten spreker zijn genoemd, zullen in Nederlandsch-Indië evenveel als in Nederland worden erkend.»

Die uitspraak van den toenmaligen Minister, die geene tegenspraak vond aan de Regeering- stafel, noch bij de leden der Kamer, is zeker wel een aldoen bewijs dat art. 122 niet in den weg staat aan de Regeering hier en ook niet aan de Indische regering, om aan andere geindten dan de Indische Protestantische kerk, het recht van bestaan, niet als vereeniging, maar als kerk te verleenen. En de Indische Protestantische kerk heeft niet te vreesen dat haar door de erken- ning van andere kerken of kerkgenootschappen schade zal worden toegebracht.

Anders is het gesteld, Mijnheer de Minister, met het Koninklijk besluit van 1835, zooveel door mij genoemd.

Het eerste artikel daarvan luidt: »De Protes- tanten in Nederland zullen voortaan maar één kerkgenootschap vormen«; vandaar dat dit ar- tikel met zijn aanhang noodzakelijk zal moeten worden ingetrokken, zal de Regeering het goed recht van al de Protestanten in Indië om zich als kerken te constitueren, kunnen eerbiedigen.

Of er nu zulk een groot bezwaar tegen de intrekking van dit besluit bestaat, en de Regeer- ing in moeilijkheden zou gewikkeld worden, waarmede zij met meerdere kerken of kerkge- nootschappen te doen zou krijgen, kan ik niet inzien.

Waarom kan de Regeering niet in correspon- dentie treden met hetzij de synodale commissien van die kerkgenootschappen, of hetzij met de deputaten van de verschillende Gereformeerde gemeenten in Indië? Die weg is zoo moeilijk niet, en sal ook in betrekking tot art. 123 de juiste weg zijn om, waar dit noodig is, met die commissien of deputaten in overleg te treden over de geschikte plaatsen voor de zendingen.

Het zou den welstand der kerken in Indië bevorderen en hare zending in den meest ge- oordeerde weg bevorderen.

Ik heb gemeend deze weinige woorden te moeten spreken om mijne erkentelijkheid aan den Minister te betuigen, en ook om enkele opmerkingen te maken in betrekking tot de uit- voering en de bezwaren, die er tegen zouden kunnen aangevoerd worden.

Niet dat de Minister, of de regering in Indië, aan deze aanwijzingen of opmerkingen behoefte hebben, maar ik mag verwachten, dat het der Regeering en dezen Minister niet onverschillig zal zijn om te weten welke gevoelens onzerzijds daaromtrent bestaan.

Ik eindig dan ook met de wensch, dat deze Regeering en de tegenwoordige Regeering in Indië de eere zal hebben om de onderdanen van Nederland in Indië, die vrijheid te geven waarop zij naar recht aanspraak hebben en waar- door alleen hunne zaak goed bevorderd wordt.

Wanneer deze Regeering en deze Minister daartoe medewerken, dan zal dit bij vernieuwing een getuigenis zijn, dat Nederland nog altijd het land is waar godsdienstvrijheid en gewetensvrij- heid op hoogen prijs wordt gesteld.

Doch daar kwamen de heeren Roessingh en Dr. De Visser tegen in verzet.

De heer Roessingh zei in hoofdzaak:

Mijnheer de Voorzitter! Naar aanleiding van hetgeen bij de algemeene beraadslaging door den geachten uit Slidrecht, bij wien de heer Donner zich thans aansloot, over de organisatie van het Protestantisch kerkgenootschap in het midden is gebracht, neem ik de vrijheid een oogenblik het woord te nemen.

Ik zou mij kunnen refereeren aan hetgeen vroeger, onder andere ook bij de behandeling van de begroting voor 1895, over dat onder- werp hier door mij is in het midden gebracht, en zou dan natuurlijk, na dat gedaan te hebben, kunnen wijgen, maar de oppositie tegen art. 122 van het Indisch Regeeringsreglement, zoo- als die vroeger hier gevoerd is, heeft eene ge- heel andere houding aangenomen; en ik acht het noodig daarop het eerst te wijzen.

Wanneer wij ons herinneren hoe de geachte afgevaardigde uit Katwijk telken jare aandrang op intrekking van art. 122, terwijl hij nu het behoud van dat artikel verdedigt, dan is er mijns inziens eene wijziging gekomen in diens opinie. Terwijl vroeger van die zijde dikwerf gewezen is op de vermeende willekeur van het Protestantisch kerkbestuur in Nederlandsch-Indië, en op de onmogelijkheid voor de Regeering om met dat bestuur tot wederzijdsch goetvinden te geraken omtrent gewenschte verbeteringen in de regeling van het kerkgenootschap, zooals art. 122 eischt, zoo was de dringende vordering telkens, dat artikel vallen. Die tegenstand was dan, ik wees er vroeger op, moeilijk te verde- digen en vol te houden. Immers, men was steeds bezig met onderlinge overeenstemming, al glog dit niet altijd even gemakkelijk. En ten bewijze dat zulk een wederzijdsch goetvinden wel gevonden kan worden en thans getrof- fen is omtrent enkele punten, verwijf ik dien geachten afgevaardigde naar het Koloniaal Ver- slag van dit jaar, bladz. 147, en op het Alge- meen Verslag der Protestantische Kerk in Neder-

landsch-Indië e wijzigingen van landsch-Indië e stemming gekon-

Nadat die te daarmede same verloor, komt n Nu kan, zoo he Donner, naar z bestaan, en is heer Kuypen, z sluit. Deze to zijne redevoerin hij duidelijk te regeling van het in Indië ernstig vrijheid der P de Minister l het oordeel ge »Omdat de Re op de godsdien opmerken dat h te dwarselen, v hoor, dat een o art. 122, terwijl het voortdurend bepleit. In de in de redevoer iets van bemer velt over dat a dit slechts door ter toegedicht » Minister erkent, wil maken op den heer Kuypen Enge veroordeel is het al zeer o godsdienstvrijhe landsch-Indië be

Wanneer toch geeringsreglemen werd aangevraagd van belidenis v de godsdienstvri zeer onwaarschi kan geweest zijn Een oordeel, z tantsch kerken belemmert moet die gewogen m spreekt of stem eens in dit ge In Nederland recht, voor de l vrijheid. Onder aan den strijd, gewetensvrijheid ons de historie kerk later in heid voor meen onmogelijk heef kregen is, zijn en vreesen wij te zullen verlieze Wil men echte sche Kerk in In mert, dan moet i wat men in de dienstvrijheid ver lij is omdat een godsdienstvrijhe uit den weg w diens kerk en St onafhankelijk va als de Staat onal kerk.

Zoo is het in zijn, vooral in sommigen het i geloof dat noch van de Christel art. 122 bedoel effectueeren. Zul heid wordt dan i

Donner, met heit godsdienstvrijheid zij bedoeld ware zijn tegen eenige met het religieu van beide spre kieren. Maar ve vallen elke financ niet enkel voor e maar ook voor d Nu is het dui digde uit Slidrec er wijziging in d op de zending b achte afgevaardig begroting van »dat de beperkt toelating van een staat zeer beslist reglement moet ben tegen dat an den vorm». Hij te arbeiden niet komen.

Hetij men spr eukomen, de zal tiging het eindt. Dus ook hier be absolute onafhan

Eerst bij geit van alle zaken i treffen, zou er i perkte godsdien goed het gehele geeringsreglemen absolute onafhan digde uit Slidrec